

אינו "דירת כבוד". אמנם ייתכן שבימינו נשתנו הדברים, והמקוואות ב"ה מטופחים מאד, וחדר הכניסה הוא מכובד ומפואר. אך למעשה נראה לענ"ד שאעפ"כ שם "מרחץ" מונח על כל המבנה, כולל חדר הכניסה. ולכל היותר יש מקום לקבוע מזוזה בלא ברכה.

סימן נ

מזוזה בשער שאינו משמש למעבר

האם השער מחייב במזוזה למרות שהחדר הוא חדר אחד? (ועי' חזו"א, יו"ד סי' קס"ט ס"ק ו', שכתב בענין חדר ד' על ד' שחילקו לשנים, שרק כאשר הפרוץ מרובה על העומד נחשב החדר לחדר אחד; אך אם העומד מרובה על הפרוץ, הרי אלו שני חדרים. ובנד"ד הפרוץ מרובה על העומד). וא"כ, יש לפנינו שתי אפשרויות:

א. שהדלת כשלעצמה מחייבת את הפתח במזוזה.
ב. שהבית הוא החייב, ולכן רק דלת המשמשת ככניסה לחדר היא החייבת במזוזה; ובנד"ד, שהדלת נמצאת באמצע המחיצה ואינה משמשת כניסה לחדר אחר, שהרי זהו חדר אחד, יש מקום לומר שהיא פטורה מן המזוזה.

והנה בתורה כתוב "וכתבתם על מזוזות ביתך ובשעריך". ונראה שיש כאן מקום לחקירה בין שתי אפשרויות בהבנת הפסוק:

א. עיקר החיוב הוא על ה"ביתך"; וה"בשעריך" אינו אלא פירוט המקום המדוייק בבית, שהוא החייב במזוזה (וה"ו שם היא ו"ו החיבור).
ב. הכוונה היא לחייב את שניהם: גם את הבית וגם את השער; ושער לחוד, אף שאינו משמש כניסה לבית – חייב במזוזה (וה"ו היא ו"ו ה"א"ו" כמו המשנה המפורסמת, יבמות נ' ע"ב: "חלק, ועשה בה מאמר, ונתן גט, ובעל").
ולכאורה יש לפשוט את החקירה הזאת עפ"י הגמרא (יומא י"א ע"א):

ראשי פרקים

שאלה

- א. שער ללא בית
- ב. שיטות הראשונים תשובה

שאלה *

בבית ישנו חדר שבאמצעיתו מצוי קיר. הקיר אינו חוצה את כל החדר, והפרוץ מרובה על העומד. בקיר זה יש גם דלת (ראה תרשים). האם הפתח הזה חייב במזוזה?

א. שער ללא בית

נראה לענ"ד שהשאלה העקרונית העומדת לפנינו היא זאת: הנחתנו היא שהחדר הוא חדר אחד, שהרי הקיר שבאמצעו אינו חוצה אותו לשני חדרים, כי נשאר חלק גדול פרוץ המקשר בין שני חלקי החדר. אך סוף-סוף יש כאן שער.

* ניסן תשל"ב.

חייב במזוזה, מפני שזוהי דרך שימושה של החצר, ואילו לדעת הר"ף הוא יהיה פטור, מפני שלא נכנסים דרכו אל הבית.

נפק"מ נוספת תהיה ביניהם גם בסוגיא אחרת: התוס' (יומא י"א ע"א ר"ה יכול) עומדים על סתירה בין סוגיות הגמרא בדינם של בית-שער, אכסדרה ומרפסת. בסוגיא ביומא מובאת דרשת הפסוקים, ממנה משמע שהם פטורים מן המזוזה, ואילו בסוגיא במנחות (ל"ג ע"ב) נאמר שחייבים. התוס' הביאו את תירוצו של הר"ף (הל' מזוזה שם), לחלק בין חצר הפתוחה לבית לבין חצר שאינה פתוחה לבית. וחלקו עליו בתירוץ הראשון, שהוא העיקרי, ותירצו שחייבם של מקומות אלו אינו אלא מדרבנן. ונראה שזוהי גם שיטת הרא"ש. ויוצא שבתירוץ הראשון הם סוברים כדעת הרא"ש, ואילו בתירוץ השני – כדעת הר"ף.

ועל דעת הרא"ש יש להקשות: אמאי אמרו ביומא שבית-שער, אכסדרה ומרפסת פטורים, הלא זה הוא דרך שימושם? ואולי יש לומר שכיון שאין שימושם לעצמם, אין זה נחשב כשימוש, ופטורים; ואה"נ, אם יש להם שימוש עצמי – הרי הם חייבים כחצר וגינה.

בשו"ע (סי' רפ"ו סעי' ז') נפסק להלכה כדעת הר"ף. ומשמע שכך סוברים רוב הראשונים: הרמב"ם (הל' מזוזה פ"ו ה"ז), הראב"ד (השגה שם) ורבנו מנוח (מובא בבי"י סי' רפ"ו. ועי' שו"ת יביע אומר, ח"ד סי' כ"ג אות א', ובספר "בית ברוך" על "חיי אדם" ח"ב בסופו, שמנו את כל הראשונים הסוברים כן, והכריעו כמותם).

תשובה

מכיון שאין הפתח משמש כניסה לחדר נפרד – הרי הוא פטור מן המזוזה לשיטת רוב הראשונים. (ואם נבוא לחוש לשיטת הרא"ש ודעימיה, ניתן לקבוע בלא ברכה).

אך לגבי המעבר הפרוץ, שבו אין דלת, יש לומר שמכיון שהתקרה היא אחת, ואין כאן צורת הפתח, פטור אפילו לדעת הרא"ש (עיין "בית ברוך" שם). ולכן נראה שהוא פטור לגמרי.

ת"ד: "בשעריך" – אחד שערי בתים ואחד שערי חצירות ואחד שערי מדינות ואחד שערי עיירות. יש בהן חובת מצוה למקום.

והנה מפורש כאן שחז"ל ריבו מכוח הדרשה גם שערים שאינם שערי בתים אלא שערי מדינות, עיירות וחצרות. ומשמע שהם מפרשים כמו הצד השני בחקירתנו, שהשער כשלעצמו חייב במזוזה, אף שאינו שער לבית.

אולם מאידך גיסא מצינו שם בגמ' תנאים מיוחדים לבית, והרמב"ם (הל' מזוזה פ"ו ה"א) מונה עשרה תנאים, כגון: דירה של כבוד, ד' אמות על ד' אמות, גובה י' טפחים, דירה של חולין, ועוד; וכן פטרו שם בית-שער, אכסדרה ומרפסת שאינם מיוחדים לדירה. ולפי הנאמר לעיל, קשה: מה בכך שהבית אינו מיוחד לדירה והדירה אין בה כל עשרת התנאים, הרי השער כשלעצמו חייב במזוזה, גם כשאינו משמש כלל שער לבית? וכי גרע זה שחסר בו תנאי מסוים מזה שאינו בית כלל?

ואולי יש להשוות בעיה זו לאמור בשו"ע (יו"ד סי' רפ"ו סעי' י"ח בהג"ח), שאם יש שני פתחים למרתף, האחד גדול והאחד קטן, והקטן תדיר יותר – הוא החייב במזוזה, והשער הגדול פטור. וא"כ, אם הבית הוא החייב, אין צורך בשתי מזוזות; אך אם הפתח הוא החייב, יש מקום לחייב כל פתח ופתח במזוזה, וצ"ע (ועי' לקמן סי' נ"א אות א').

ב. שיטות הראשונים

בראשונים מצינו שרמזו לשני הצדדים שבחקירתנו: שיטת הרא"ש (הל' מזוזה סי' ט"ו) היא שבאמת גם שער שאינו של דירה חייב במזוזה, כגון: שער חצר וגינה וכדו'. ואף שחצר אינה בית – זהו דרך שימושה, בלא תקרה ובלא מחיצות ובלא כל התנאים האמורים בהם. אך כאשר מדובר בחיובו של שער הבית – הבית חייב להיות בית לכל תנאיו; ואם אינו כן – אינו בית, ופטור. ואילו שיטת הר"ף (הל' מזוזה דף ה' ע"ב) היא ששער חצר חייב, משום שהחצר פתוחה לבית. כלומר, החיוב חל על הבית, ולא על השער.

וההבדל ביניהם הוא בשער של חצר אחורית, שאינה משמשת כניסה לבית: לדעת הרא"ש הוא